

Archeologienota Merelbeke Kerkstraat

Programma van Maatregelen

Bert ACKE en Maarten BRACKE

28-9-2020

1. Gemotiveerd advies

De archeologienota kadert in het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013. Naar aanleiding van een geplande aanvraag voor een omgevingsvergunning voor stedenbouwkundige handelingen te Merelbeke Kerkstraat (provincie Oost-Vlaanderen), waarbij de totale oppervlakte van de betrokken percelen 3000m² of meer bedraagt en de bodemingrepen groter zijn dan 1000m², dient de initiatiefnemer een archeologienota toe te voegen aan de vergunningsaanvraag. De archeologienota dient opgemaakt te worden onder supervisie van een erkend archeoloog.

Het terrein, 5452m² groot, heeft een onregelmatige vorm en grenst in het zuidoosten aan de Kerkstraat en in het westen aan de Sportstraat. Aan de Kerkstraat maken woningen 18 en 20 en in de noordoostelijke hoek een overgroeide garage/bergruimte deel uit van het plangebied, aan de Sportstraat is dat de woning met huisnummer 8. Rond de woningen zijn tuinen aanwezig. Aan de achterzijde van Kerkstraat 18 bevinden zich enkele serres en loodsen. Het noordelijke deel van het terrein wordt ingenomen door een openbare, bovengrondse parking.

Het terrein is gelegen ten zuidwesten van het kruispunt van 2 in oorsprong middeleeuwse wegen: de Hundelgemsesteenweg en de Kerkstraat. De Kerkstraat is vernoemd naar de oude kerk die initieel aan het westelijke uiteinde van de Kerkstraat was gelegen op enige afstand van het plangebied. Eind 19de eeuw werd deze kerk echter afgebroken en kwam het huidige centrum, met nieuwe kerk, tot stand net ten oosten van het terrein. Op het plangebied was er sinds midden 18de eeuw mogelijk wat bebouwing aanwezig langs de Kerkstraat, maar de rest van het terrein was onbebouwd en vermoedelijk in gebruik als tuin en/of akker. Op de topografische kaart van 1910 wordt een voetweg aangeduid die door het noordwestelijke deel van het terrein loopt, op die van 1937 wordt de huidige Sportstraat voor het eerst weergegeven. Bebouwing is op dat moment nog niet aanwezig op het centrale en westelijke deel van het plangebied. Op de luchtfoto's van 1971 en 1979-1990 zijn de huidige gebouwen aan de Kerkstraat en de loodsen centraal op het terrein te herkennen, alsook een gebouw in de noordwestelijke hoek langs de Sportstraat, ter hoogte van de huidige parking. Dat laatste gebouw, alsook de woning Sportstraat 8, zijn op de luchtfoto van 2003-2005 te zien. Het noordelijke deel van het terrein is dan nog in gebruik als tuin, pas op de foto van 2013-2015 maken tuin en gebouw plaats voor de huidige parking. De huidige inrichting zal mogelijk voor enige bodemverstoring hebben gezorgd, maar grootschalige, diepgaande bodemingrepen lijken nog niet te hebben plaatsgevonden op het terrein.

In het westelijke deel van de gemeente bevindt zich de laaggelegen Scheldevallei, die een vrij abrupte overgang kent naar de hoger gelegen gronden ten oosten ervan. Het plangebied is gelegen op deze iets hogere gronden ten oosten van de Scheldevallei. Verder naar het zuiden kent de gemeente een meer heuvelachtig karakter. Op het detail van het digitale hoogtemodel is te zien dat het terrein een eerder vlak maaiveldniveau kent, met waarden tussen +10,20 en +10,60m TAW. Naar het oosten stijgt het maaiveld tot iets boven +11,00m TAW. Er bevinden zich geen natuurlijke waterlopen in de onmiddellijke nabijheid van het plangebied. Vermoedelijk is er op het terrein een matig droge lemig zandbodem met sterk gevlekte, verbrokkelde textuur B horizont aanwezig.

In de omgeving van het plangebied worden een aantal interessante archeologische sites aangeduid. Deze situeren zich vooral op de heuvelzone, iets ten zuidoosten van het terrein. Hier werden

voornamelijk bewoningssporen uit de Romeinse periode en de vroege middeleeuwen aangetroffen, alsook een groot Merovingisch grafveld. In de overgangszone tussen de Scheldemeersen en de heuvelzone werd nog niet veel archeologisch onderzoek uitgevoerd. Niettegenstaande is kans niet onbestaande dat er ook hier sites uit diverse periodes aanwezig zijn, zeker gezien de vele gekende sites op korte afstand ten zuidoosten. Er moet hierbij gedacht worden aan sites met grondsporen, er zijn geen aanwijzingen dat het terrein een verhoogd potentieel heeft voor in situ bewaarde steentijd artefactensites.

Alle gebouwen worden gesloopt, de verhardingen opgebroken en de tuinen gesupprimeerd. Vervolgens wordt het terrein bouwrijp gemaakt voor het bouwen van 48 appartementen, 1 gelijkvloerse handels-/kantoorruimte en een ondergrondse parkeerkelder. In de kelder wordt tevens een aansluiting voorzien naar een volgende fase. De 48 appartementen worden verspreid over 3 aparte volumes (A: 1275,62m², B: 598,20m², C: 88,56m²). De ondergrondse parking (ca. 2556m²) wordt tot ca. 3,50m diep uitgegraven en bevindt zich onder volumes A en B. De parking is te bereiken via de Sportstraat. Rond de uitgraving van de parkeergarage worden nog andere diverse bodemingrepen voorzien voor de aanleg van nutsvoorzieningen en -leidingen, omgevingsaanleg en de aanleg van een brandweg ten noorden van de gebouwen. Rond de appartementsvolumes worden privatieve en openbare groenzones ingericht, waarvan sommige zich boven de parkeergarage bevinden. De geplande werken en het bijhorende werfverkeer zullen een aanzienlijke impact op de bodem hebben.

Op basis van het bureauonderzoek alleen kan de aan- of afwezigheid van een archeologische site niet aangetoond worden. Hoewel er kan verondersteld worden dat er gezien de huidige invulling van het terrein al enige bodemverstoring heeft plaatsgevonden, kan dit momenteel niet objectief aangetoond worden. De geplande werken zijn ingrijpend van omvang en diepte, de kans dat deze werken eventueel nog aanwezig archeologisch erfgoed zullen verstoren, is reëel. Iets ten zuidoosten van het plangebied bevinden zich belangrijke archeologische sites op de heuvelzone, maar over het archeologisch potentieel op de iets lagere gronden net ten noorden van de heuvel is nog maar weinig gekend. Er is dus nog veel kenniswinst aanwezig. Er dient bijgevolg een verder vooronderzoek te gebeuren. Dit verder vooronderzoek dient te gebeuren in uitgesteld traject, na afbraak van de bestaande bebouwing.

Het verder vooronderzoek bestaat uit een proefsleuvenonderzoek, de modaliteiten hiervan worden hieronder behandeld.

2. Administratieve gegevens en afbakening

Locatiegegevens: Oost-Vlaanderen, Merelbeke, Kerkstraat

Lambertcoördinaten onderzoeksgebied: X: 106069,12 en Y: 187285,30; X: 106227,19 en Y: 187372,99

Oppervlakte plangebied: 5452m²

Kadastergegevens: Merelbeke, afdeling 2, sectie B, perceel 241L7, 241D7, 241M7, 241N7, 241W5, 247G, 249D2, 249A2, 249B2

Het plangebied komt volledig in aanmerking voor verder vooronderzoek.

Figuur 1 Aanduiding van het plangebied op de kadasterkaart (bron: geopunt.be).

3. Vraagstelling

Het doel van het onderzoek is het achterhalen of er op het terrein één of meerdere archeologische sites aanwezig zijn en te bepalen welke maatregelen dienen te worden genomen voorafgaand aan de verdere ontwikkeling van het projectgebied. Daarnaast kan ook de verstoringsgraad in kaart gebracht worden. Hieronder worden enkele specifieke, niet limitatieve, onderzoeksvragen weergegeven.

- Zijn er archeologische sporen aanwezig? Welke spoorcategorieën komen voor?
- Wat is de bewaringstoestand van de aangetroffen sporen?
- Maken de sporen deel uit van één of meerdere structuren en behoren ze tot één of meerdere periodes?
- Zijn er indicaties omtrent artisanale activiteiten of aanwijzingen voor andere functionele eigenschappen?
- Wat is de relatie tussen de archeologische sporen en het landschap?
- Sluiten de aangetroffen sporen aan bij de gekende sites ten zuidoosten op de Potaardeberg?
- Kan een archeologische site uitgesloten worden?
- Wat is de graad van verstoring binnen het plangebied?
- Is een vervolgonderzoek noodzakelijk, en zo ja, wat is de afbakening en aan welke modaliteiten (strategie, onderzoeksvragen) moet dit voldoen?

4. Plan van aanpak (onderzoeksstrategie, -methode en –technieken)

Uit het verslag van resultaten kwam naar voor dat verder vooronderzoek met ingreep in de bodem door middel van proefsleuven de meest aangewezen methode is om het plangebied te onderzoeken. De afbakening van het onderzoeksgebied is te vinden op de boven- en onderstaande figuren. De voorziene onderzoeksmethode moet niet uitgevoerd worden indien de geplande werken alsnog niet zullen plaatsvinden.

Zowel het veldwerk als de verwerking en rapportage van de hieronder beschreven methode dient te voldoen aan de methodiek zoals beschreven in de Code van Goede Praktijk. Het onderzoeksdoel is succesvol bereikt indien de vraagstelling gefundeerd kan beantwoord worden.

- Randvoorwaarden

Het is noodzakelijk dat voorafgaand het uitvoeren van het verder vooronderzoek de gebouwen zijn gesloopt, de verharding is opgebroken en bomen zijn gerooid. Hierbij is het van belang dat de bodemingrepen tot een minimum beperkt blijven en dat bijvoorbeeld de funderingen en eventuele kelders blijven zitten in de grond, en dat het wortelgestel niet wordt verwijderd. Op die manier wordt vermeden dat niet-gedocumenteerd archeologisch erfgoed beschadigd wordt. De ondergrondse structuren kunnen pas verwijderd worden indien het vooronderzoek heeft aangetoond dat er geen archeologische site aanwezig is, of – indien er wel een site aanwezig is – tijdens/na een eventuele opgraving van het terrein.

- Proefsleuvenonderzoek

Teneinde na te gaan of er archeologisch relevante grondsporen aanwezig zijn binnen deze deelzone, dient gebruik gemaakt te worden van de inplanting van parallelle, ononderbroken proefsleuven, met een tussenafstand van 12 à 15m van middelpunt tot middelpunt. Voor de uitgraving wordt gebruik gemaakt van een niet-getande graafbak. De sleuven zijn 1,80 tot 2m breed en worden oost-west georiënteerd, mee met de lengterichting van het terrein. Daarnaast worden extra volg-, dwarssleuven of kijkvensters aangelegd om beter inzicht te krijgen in de aard van de aangetroffen archeologische sporen. Deze worden vrij gekozen door de uitvoerende erkende archeoloog tijdens het veldonderzoek.

Er wordt 10%, oftewel ca. 545m², van de onderzoekbare oppervlakte opengelegd door middel van sleuven en 2,5%, oftewel ca. 136m², door middel van volg-, dwarssleuven of kijkvensters, zodat in totaal zo 12,5% oftewel ca. 681m² onderzocht wordt.

De grond wordt gescheiden afgegraven en gestockeerd naast de sleuf. Het dichten gebeurt op zo'n manier dat de originele bodemopbouw opnieuw bekomen wordt en dat de draagkracht van de bodem minstens gelijk is aan de draagkracht voorafgaand de start van het veldwerk. Indien nodig worden kwetsbare sporen (bv. graven) afgedekt met waterdoorlatende doek.

Figuur 2 Indicatief sleuvenplan, geprojecteerd op de kadasterkaart (bron: geopunt.be).

5. Gewenste competenties

Het team voor het proefsleuvenonderzoek moet bestaan uit minstens 2 archeologen met minstens 40 werkdagen veldervaring met proefsleuvenonderzoek. Minstens 1 van deze archeologen dient ervaring te hebben met onderzoek van meerperiodesites. Minstens 1 van deze archeologen dient minstens 200 werkdagen ervaring te hebben met onderzoek op zandgronden.

6. Voorziene afwijkingen ten aanzien van de Code van Goede Praktijk

Er zijn geen voorziene afwijkingen.